

4. PRACA ZAROBKOWA STUDENTÓW JAKO ELEMENT KARIERY ZAWODOWEJ

4.1. Wprowadzenie

Ulrich Beck, pisząc o społeczeństwie ryzyka, odniósł się między innymi do zmian, jakie dotknęły system edukacji i wskazał jego związek z rynkiem pracy. Pomimo tego, że od publikacji książki minęło już przeszło trzydzieści lat, postawione tam tezy wydają się być niezwykle aktualne w kontekście polskiego rynku pracy. Beck pisze, że „[...] system kształcenia stracił swoją funkcję nadawania statusu. Sam dyplom już nie wystarcza, aby zdobyć określoną pozycję zawodową, a tym samym dochody i poważanie”¹⁵. Jednocześnie podkreśla, że wykształcenie wcale nie staje się zbędne, a jedynie wzrasta rola jakości wykształcenia oraz powiązania wykształcenia z umiejętnościami.

Adaptując przedstawione przez Becka twierdzenia do obecnej sytuacji studentów w Polsce można powiedzieć, że uzyskanie samego dyplomu w żaden sposób nie gwarantuje zdobycia zatrudnienia. Posiadanie wyższego wykształcenia jest warunkiem koniecznym, by w ogóle móc aplikować na część stanowisk pracy. Upowszechnienie się wyższego wykształcenia sprawiło, że na rynku pracy, na którym miejsca pracy stanowią dobro deficytowe, znajduje się duża liczba potencjalnych pracowników, legitymująca się takim samym formalnym wykształceniem. Jednocześnie - cytując za Anną Kiersztyn - „Jednostki o tym samym wykształceniu mogą bardzo różnić się między sobą pod względem zdolności do rzetelnego wykonywania złożonych czynności w pracy”¹⁶. W związku z tym należałoby oczekiwać, że to właśnie zdolność do faktycznego wykonywania związanych z danym stanowiskiem pracy, a nie samo formalne wykształcenie, może stać się czynnikiem zwiększającym szanse na zdobycie posady.

W raporcie z projektu badawczego „Bilans Kapitału Ludzkiego” można przeczytać, że „pracodawcy wciąż poszukują pracowników na konkretne stanowiska, w przeważającej większości z doświadczeniem zawodowym oraz określonym zestawem kwalifikacji

¹⁵ U. Beck, 2002, *Spółeczeństwo ryzyka. W drodze do innej nowoczesności*, tłum. S. Cieśła, SCHOLAR, Warszawa, s. 227.

¹⁶ A. Kiersztyn, 2011, *Racjonalne inwestycje czy złudne nadzieje: nadwyżka wykształcenia na polskim rynku pracy*, [w:] „Polityka Społeczna”, nr 1/2011, pp. 7-14, s. 12.

i kompetencji”¹⁷. W tym kontekście istotny staje się również moment wejścia człowieka na rynek pracy oraz wnoszony przez niego zakres faktycznych kwalifikacji i praktycznych umiejętności. W badaniach dominuje podejście weryfikujące szanse absolwentów na rynku pracy. Niemniej należy pamiętać, że dla części z nich pojęcie tranzycji, rozumianej jako zakończenie określonego etapu edukacji i pozyskanie przez absolwenta stałej pracy, która zapewnia mu samodzielność i niezależność finansową¹⁸ może nie dotyczyć. W ich wypadku jeszcze przed zakończeniem edukacji możemy mówić o pracy stałej, która ma zapewnić m.in. niezależność i samodzielność finansową. Jednocześnie ci studenci w momencie formalnego zakończenia danego etapu edukacji już znajdują się na rynku pracy. Co więcej, posiadają oni, w przeciwieństwie do absolwentów, którzy wchodzą na rynek pracy po raz pierwszy, faktyczne doświadczenie zawodowe i zweryfikowany poziom kwalifikacji i kompetencji zawodowych. W takiej sytuacji należy rozróżnić absolwentów, którzy wchodzą na rynek pracy bez wcześniejszych doświadczeń zawodowych od tych, którzy takie doświadczenia już posiadają.

4.2. Ogólna charakterystyka pracujących studentów

Jeden z podejmowanych w projekcie „Młodzież akademicka w Polsce i na Ukrainie w czasach nieufności i zagrożeń cywilizacyjnych problemów” dotyczył zagadnienia pracy zawodowej studentów. Niniejsze opracowanie poświęcone zostało charakterystyce tych respondentów, którzy zadeklarowali, że taką pracę posiadają i wykonują. Tekst składa się z sześciu zasadniczych części. Część pierwsza poświęcona została źródłom dochodów studentów. W części drugiej przedstawiono dane charakteryzujące sytuację pracy studentów, którzy zadeklarowali, że w momencie badania pracowali zarobkowo. Sytuacja pracy została opisana poprzez weryfikację sposobu, w jaki studenci znaleźli obecną pracę, ilość czasu, jaki w ciągu tygodnia na nią poświęcają; to, czy koliduje ona z zajęciami na uczelni oraz to, czy jest ona powiązana z kierunkiem studiów. W części trzeciej skupiono się na motywach, jakimi kierowali się studenci podejmując zatrudnienie. W części czwartej przedstawione zostały sposoby, w jakie badani studenci wykorzystują posiadane środki finansowe. Część piątą poświęcono planom studentów dotyczącym przyszłości po ukończeniu studiów. Plany te podzielono na dwie grupy: pierwszą stanowią te związane z dalszą edukacją, a drugą - te

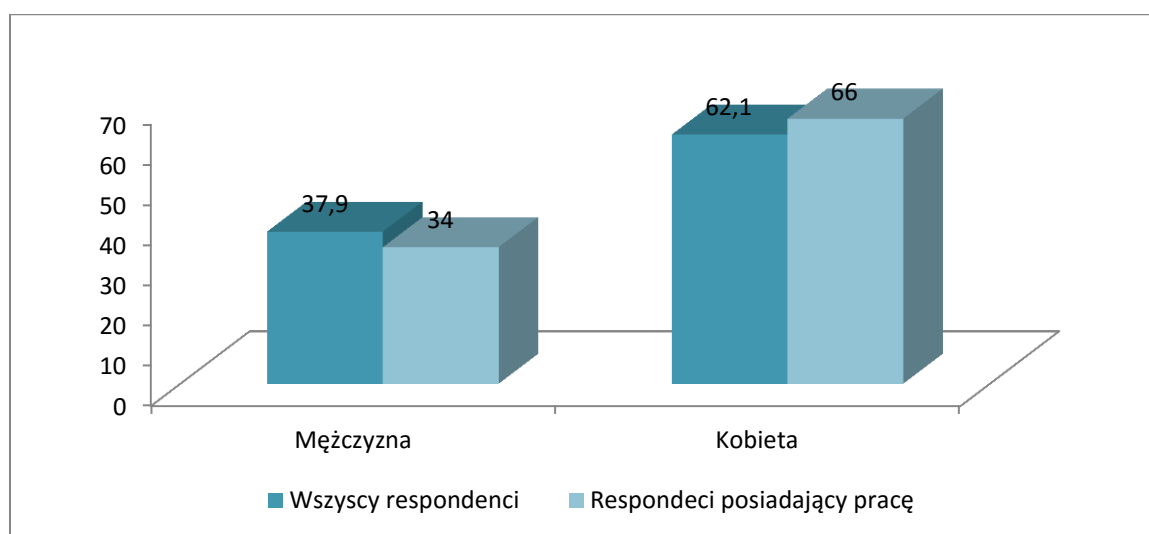
¹⁷ J. Religa, red., 2015, Bilans Kapitału Ludzkiego w Polsce. Najważniejsze wyniki V edycji badań BKL z 2014 roku, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa; <http://bkl.parp.gov.pl> [dostęp dnia 20.04.2016].

¹⁸ Za: D. Piróg, 2013, Wybrane determinanty tranzycji absolwentów studiów wyższych na rynek pracy, [w:] „Studia Ekonomiczne”, Vol. 160, s. 131-138, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice.

związane z funkcjonowaniem na rynku pracy. Każda z pierwszych pięciu części zakończona została przedstawieniem najważniejszych wniosków, dotyczących analizowanych w danej części danych. W części szóstej zamieszczono podsumowanie tekstu oraz przedstawiono najważniejsze ogólne wnioski wynikające z zaprezentowanych w tekście analiz.

W badaniu wzięło udział 418 studentów drugiego roku studiów I stopnia (licencjackich) z Uniwersytetu Zielonogórskiego. Mężczyźni stanowili niespełna 38%, a kobiety nieco ponad 62% badanych. W momencie realizacji projektu pracowało 145, czyli niespełna 35% spośród wszystkich respondentów. Poniżej przedstawiono rozkłady wartości wykorzystanych w opracowaniu zmiennych niezależnych, a więc płci, kierunku studiów, miejsca zamieszkania oraz samooceny sytuacji materialnej rodziny. Rozkłady uwzględniają wartości zarówno dla całej próby badawczej, jak i dla wydzielonej grupy studentów deklarujących posiadanie pracy zarobkowej.

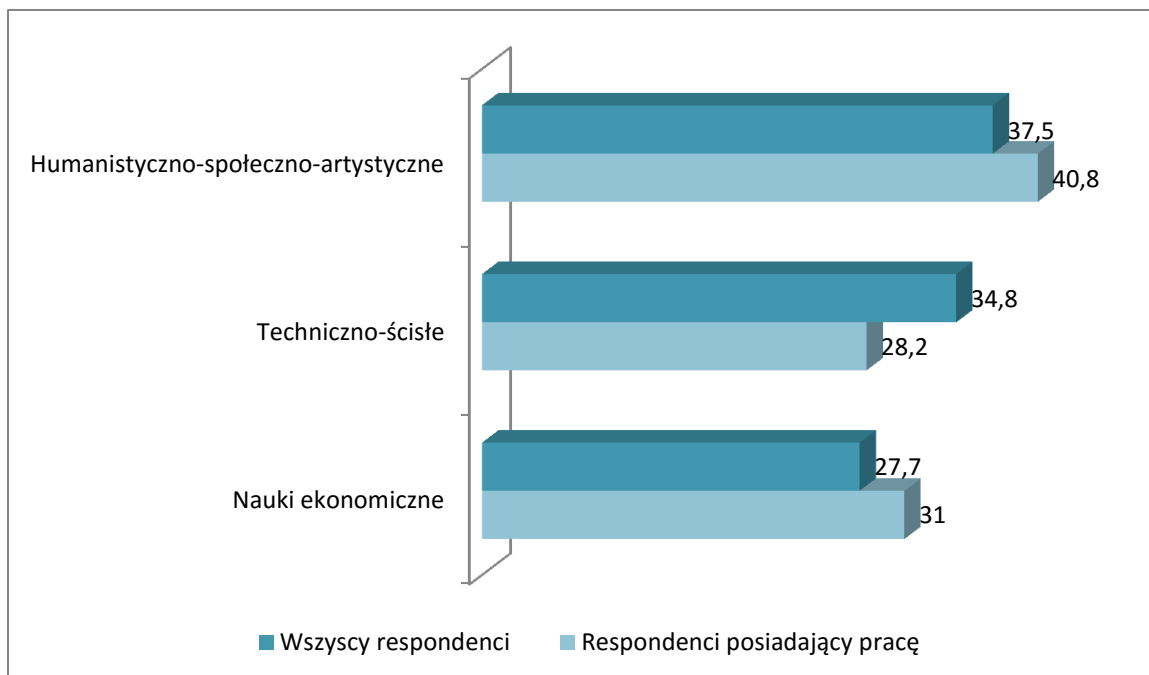
Rozkład ze względu na płeć w grupie respondentów pracujących pokrywa się niemal całkowicie z ogólnym rozkładem płci w próbie.

Wykres 4.1. Struktura płci respondentów (%).

Źródło: opracowanie własne.

Studenci, którzy brali udział w badaniu, reprezentowali trzy grupy kierunków dostępnych na Uniwersytecie Zielonogórskim. Na wykresie przedstawiono charakterystykę badanej próby, uwzględniającą kierunek studiów.

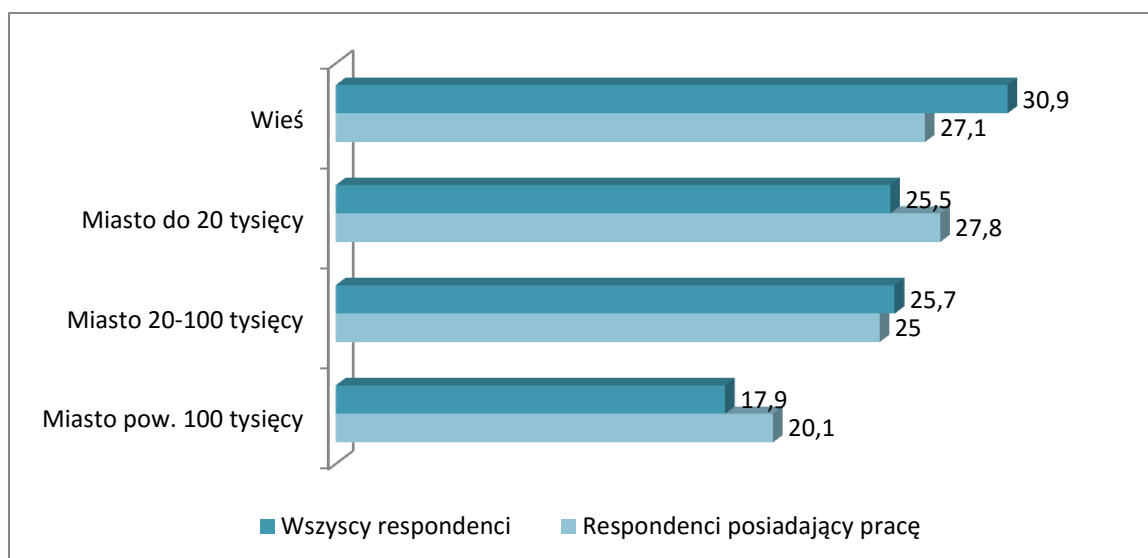

Wykres 4.2. Charakterystyka badanych studentów uwzględniająca kierunek studiów (%).

Źródło: opracowanie własne.

Najliczniej w całej próbie reprezentowane były kierunki humanistyczno-społeczno-artystyczne (ponad 37% ogółu badanych studentów) oraz kierunki techniczno-ściśle (niepełna 35% ogółu badanych studentów). Najmniejszą grupę badanych stanowili studenci kierunków ekonomicznych (niepełna 28% ogółu badanych). Rozkład procentowy studentów poszczególnych kierunków w grupie respondentów pracujących odbiegał nieznacznie od ogólnego rozkładu studentów w próbie. Większy o około 3% udział stanowili studenci kierunków humanistyczno-społeczno-artystycznych oraz studenci kierunków ekonomicznych. Mniejszą o ponad 6% grupę stanowili studenci kierunków techniczno-ściśłych.

Na wykresie przedstawiono charakterystykę badanej próby uwzględniającą wielkość miejscowości zamieszkania badanych.

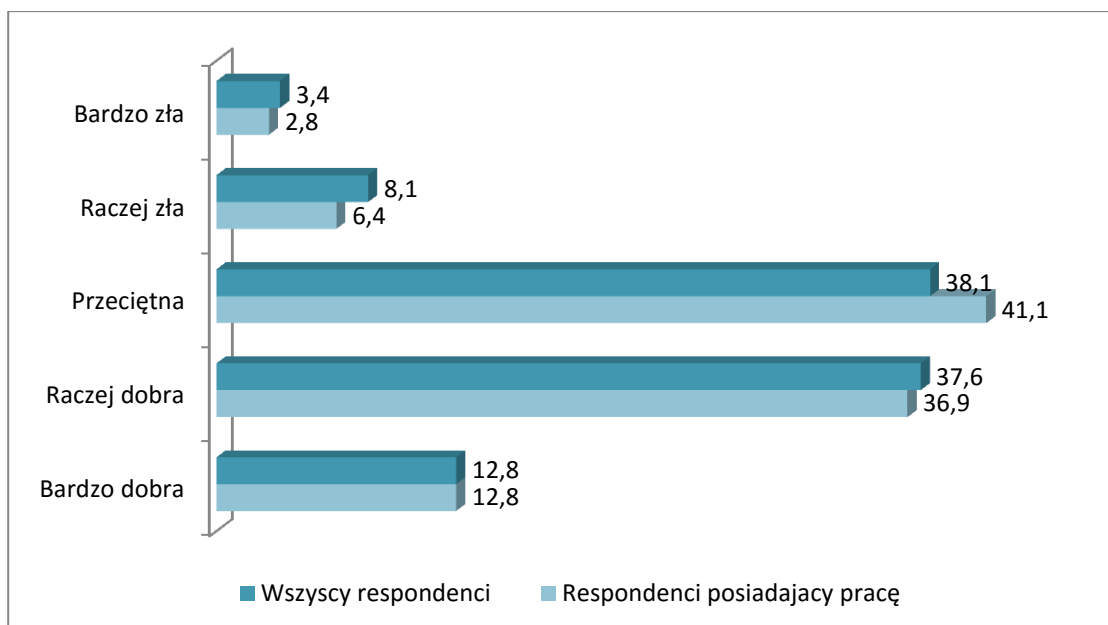
Wykres 4.3. Charakterystyka badanych studentów uwzględniająca wielkość miejscowości zamieszkania (%).

Źródło: opracowanie własne.

Największa grupa badanych zadeklarowała, że mieszka na wsi (niepełna 31% badanych), najmniejsza zaś, że zamieszkuje w mieście powyżej 100 tysięcy mieszkańców (niepełna 18% badanych). W miastach do 20 tysięcy mieszkańców oraz do 100 tysięcy mieszkańców mieszka taka sama grupa badanych (po niepełna 26% respondentów). Struktura ta odzwierciedla charakter województwa lubuskiego, w którym dominują wsie oraz miasta do 100 tysięcy mieszkańców. Jednocześnie w województwie znajdują się jedynie dwa miasta liczące więcej niż 100 tysięcy mieszkańców, a więc Zielona Góra oraz Gorzów Wielkopolski. W grupie respondentów posiadających pracę liczniej niż w całej próbie reprezentowane były miasta do 20 tysięcy mieszkańców oraz miasta powyżej 100 tysięcy mieszkańców. W obu kategoriach różnica wynosiła nieco ponad 2%. Mniejszy procentowy udział niż w całej próbie mieli studenci mieszkający na wsi (niemal o 4%) oraz w miastach od 20 do 100 tysięcy mieszkańców (o niepełna 1%).

Ostatnią zmienną niezależną jest samoocena sytuacji materialnej rodziny respondenta w momencie badania. Najczęściej respondenci wskazywali, że w ich rodzinach sytuacja materialna jest *przeciętna* (38,1% wskazań). Niemal tak samo licznie (37,6% wskazań) badani deklaruowali, że jest ona *raczej dobra*. Warto zaznaczyć, że niemal 13% respondentów zadeklarowało, że sytuacja materialna ich rodziny jest *bardzo dobra*. Nieco ponad 3% respondentów określiło sytuację swojej rodziny jako *bardzo złą*. W przypadku 8% badanych studentów sytuacja materialna określona została jako *raczej zła*. W grupie pracujących studentów liczniej niż w całej próbie reprezentowani byli studenci, których rodziny były

w *przeciętnej* sytuacji materialnej. Różnica wynosiła w tym wypadku 3%. Rzadziej niż w całej próbie reprezentowani byli studenci, których rodziny znajdowały się w *bardzo złej* (o niespełna 1%), *raczej złej* (niespełna 2%) i *raczej dobrej* (niespełna 1%) sytuacji materialnej.

Wykres 4.4. Charakterystyka badanych studentów uwzględniająca samoocenę sytuacji materialnej rodziny respondenta (%).

Źródło: opracowanie własne.

Biorąc pod uwagę poziom różnic występujących w rozkładach procentowych (przy uwzględnieniu płci, kierunku studiów, wielkości miejsca zamieszkania oraz sytuacji materialnej rodziny) respondentów w całej próbie badanych oraz w grupie studentów posiadających pracę zarobkową, należy uznać, że rozkłady te w znacznym stopniu się pokrywają. Prezentowane dane pokazują, że wykorzystując przyjęte zmienne niezależne nie można wyróżnić żadnej kategorii badanych, w której udział respondentów pracujących lub niepracujących byłby istotnie wyższy niż udział tej kategorii w całej próbie.

4.3. Źródła dochodów studentów

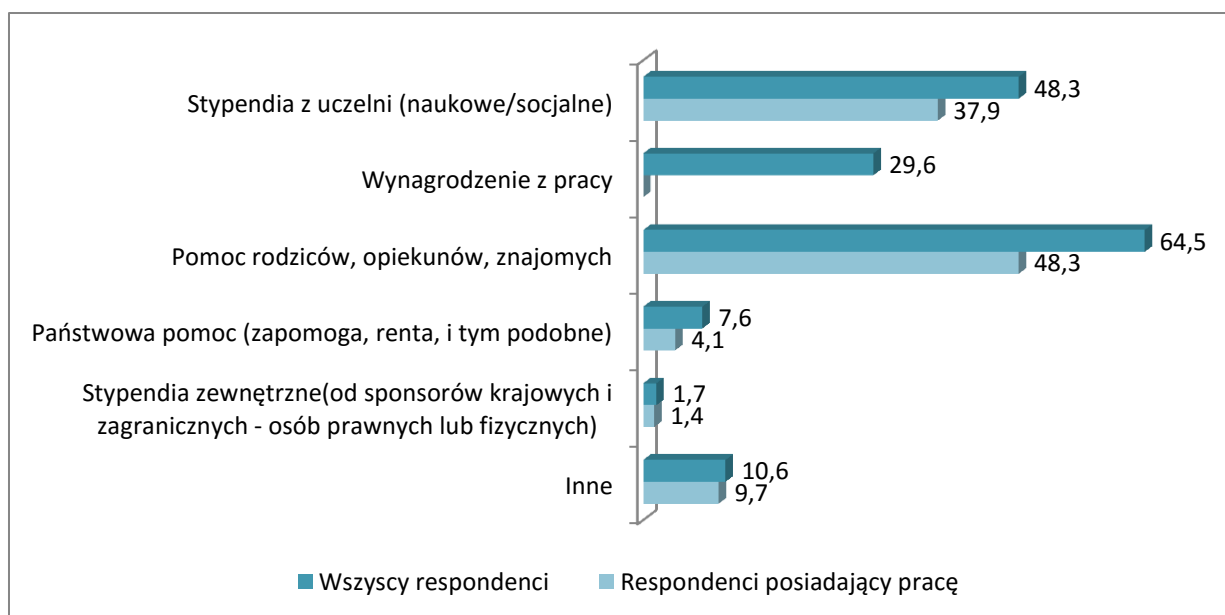
Pomimo faktu, że edukacja na państwowych uczelniach wyższych jest w Polsce bezpłatna, to koszty związane np. z wynajęciem stancji lub pokoju w akademiku, wyżywieniem czy rozrywkami mogą być istotnym obciążeniem dla budżetu studenta. Jednocześnie coraz częściej studenci czerpią dochody umożliwiające im pokrycie wydatków z więcej niż jednego źródła. W związku z tym, w badaniu uwzględniono pytanie dotyczące źródeł dochodów

badanych, które mogą wyjaśnić, skąd najczęściej studenci czerpią pieniądze. Pytanie o źródła dochodów było pytaniem wielokrotnego wyboru.

Spśród 418 studentów, 12 nie dokonało żadnego wyboru, a pozostałych 406 dokonało łącznie 659 wskazań, co oznacza, że średnio każdy z nich wskazywał więcej niż jedno źródło dochodu (dokładnie 1,6 wskazania). Przedstawione w dalszych analizach wartości procentowe w danych kategoriach nie sumują się do 100% właśnie ze względu na to, że są to pytania wielokrotnego wyboru.

Na wykresie przedstawiono wskazane przez respondentów źródła dochodów. Najczęściej wybieraną odpowiedzią była pomoc rodziców, opiekunów i znajomych, którą wskazało 262 badanych, czyli ponad 64% wszystkich respondentów, którzy udzielili odpowiedzi na to pytanie. Drugim najpopularniejszym źródłem dochodu okazały się stypendia uczelniane, które wskazało ponad 48% badanych. Wynagrodzenie z pracy zaznaczyło niespełna 30% respondentów i jest to trzecia najczęściej wybierana odpowiedź. W tym miejscu należy poczynić wyjaśnienie dotyczące różnic udziału w próbie osób deklarujących posiadanie pracy oraz tych, które zadeklarowały, że ich źródłem dochodu jest wynagrodzenie z pracy. Różnica wynosi około 5% i jest ona wynikiem wystąpienia w tym pytaniu braku danych u pewnej liczby respondentów posiadających pracę. Najrzadziej jako źródło dochodów studenci wskazywali stypendia zewnętrzne (niespełna 2% badanych). Warto zaznaczyć, że wśród odpowiedzi inne, które wskazało blisko 11% respondentów, znalazły się takie pozycje jak m.in. alimenty i oszczędności.

Wśród respondentów, którzy zadeklarowali posiadanie pracy rozkład odpowiedzi dotyczących innych, poza pracą źródeł dochodu odbiega od rozkładu dla całej próby. Należy stwierdzić, że posiadając pracę rzadziej czerpią oni dochody z innych źródeł. Różnice widoczne są przede wszystkim w przypadku odpowiedzi o pomocy rodziców, opiekunów lub znajomych. Korzystanie z tego źródła deklaruje ponad 64% wszystkich badanych, ale w grupie respondentów pracujących jest to nieco ponad 48%. Wyraźna dysproporcja dotyczy również uczelnianych stypendiów, z których korzysta ponad 48% wszystkich respondentów, a w grupie pracujących niespełna 38%.

Wykres 4.5. Rozkład wskazań dotyczących źródeł dochodów badanych (%)

Źródło: opracowanie własne.

W tabeli 4.1. przedstawiono rozkład odpowiedzi dotyczących źródeł dochodów (u respondentów deklarujących posiadanie pracy) z uwzględnieniem płci, kierunku studiowania, miejsca zamieszkania oraz oceny sytuacji materialnej rodziny. Prezentowane dane pozwalają założyć, że płeć jest czynnikiem różnicującym respondentów pod względem źródeł, z jakich czerpią dochody, jednak nie dotyczy to wszystkich analizowanych źródeł. Różnice widoczne są jedynie w przypadku korzystania z pomocy rodziców, opiekunów i znajomych, które zadeklarowało niespełna 42% mężczyzn oraz 55% kobiet.

Wyraźniejsze różnice zauważyć można w przypadku kierunku, na jakim studiuje respondenci. Studenci kierunków techniczno-ścisłych rzadziej niż studenci kierunków artystyczno-humanistyczno- społecznych oraz kierunków ekonomicznych czerpią dochody ze stypendiów przyznawanych na uniwersytecie oraz z pracy zarobkowej. W obu przypadkach różnice oscylują w granicach 6-15%. Z kolei przedstawiciele kierunków techniczno-ścisłych częściej niż pozostali badani wykorzystują jako źródło dochodów pomoc rodziców, opiekunów i znajomych. Różnica w tym wypadku wynosi około 7%. Miejsce zamieszkania również wydaje się być czynnikiem różnicującym rozkład wskazań respondentów. Studenci mieszkający na wsi wyraźnie częściej niż pozostali studenci korzystają ze stypendiów przyznawanych na uniwersytecie. Różnice w tym wypadku wynoszą od ponad 25% do niemal 35% wskazań. Ponadto, ta grupa studentów najczęściej korzysta z pomocy państwowej. Taką deklarację złożyło ponad 13% respondentów mieszkających na wsi, podczas gdy w pozostałych kategoriach było to maksymalnie 3% wskazań. Studenci mieszkający

w miastach od 20 do 100 tysięcy mieszkańców najczęściej spośród wszystkich badanych, choć w tym wypadku różnica wynosi od 10% do 11% wskazań, korzystają z pomocy rodziców, opiekunów oraz znajomych jako źródła dochodów.

Zróznicowanie respondentów pod względem korzystania z określonych źródeł dostrzec można także po uwzględnieniu sytuacji materialnej rodzin badanych. Najczęściej ze stypendiów, jakie oferuje uczelnia, korzystają ci studenci, których rodziny znajdują się w najtrudniejszej sytuacji materialnej. W tej grupie źródło to wskazało 75% badanych. Co ciekawe, z tej formy uzyskania dochodu najrzadziej korzystają ci respondenci, których rodziny znajdują się w relatywnie trudnej (22,2% wskazań) oraz bardzo dobrej (23,5% wskazań) sytuacji materialnej. Z jednej strony wytłumaczyć to można faktem, że czynnikiem ograniczającym możliwość otrzymania stypendium naukowego są wyniki w nauce, z drugiej studenci, których rodziny są w bardzo dobrej sytuacji materialnej zasadniczo nie mają szans otrzymać niektórych stypendiów socjalnych.

Najsilniejsze zróznicowanie odpowiedzi badanych dotyczy korzystania z pomocy rodziców, opiekunów lub znajomych. W przypadku tego źródła dochodów dane wskazują, że im lepsza sytuacja materialna rodzin respondentów, tym częściej korzystają oni z tego źródła. Wśród badanych, których rodziny znajdowały się w bardzo dobrej sytuacji materialnej odsetek deklaracji o korzystaniu z tej właśnie pomocy wynosił od 75%, podczas gdy w przypadku badanych, których rodziny znajdowały się w najgorszej sytuacji materialnej odsetek wskazań wynosił od 25%. Zależność ta wydaje się być logicznym następstwem możliwości wsparcia, jakie posiada rodzina lub opiekunowie w zależności od sytuacji materialnej, w jakiej się znajduje. Różnice występują również w odniesieniu do pozostałych źródeł dochodów. Z pomocy państwowej w postaci rent, zapomóg itp. korzystają jedynie respondenci, których rodziny znajdują się w raczej złej bądź raczej dobrej sytuacji materialnej. Studenci, których rodziny znajdują się w bardzo dobrej, przeciętnej lub skrajnie złej sytuacji materialnej nie zadeklarowali korzystania z tego typu źródeł. Warto również zwrócić uwagę, że korzystanie ze stypendiów zewnętrznych jako źródła dochodów jest w przypadku studentów posiadających pracę zjawiskiem marginalnym.

Tabela 4.1. Rozkład odpowiedzi dotyczących źródeł dochodów (%). Dane dotyczą jedynie studentów, którzy zadeklarowali posiadanie pracy w momencie przeprowadzenia badania

Źródła dochodów respondentów					
	Stypendia z uczelni (naukowe/socjalne)	Pomoc rodziców, opiekunów, znajomych	Państwowa pomoc (zapomoga, renta i tym podobne)	Stypendia zewnętrzne (od sponsorów krajowych i zagranicznych)	Inne
Płeć					
Mężczyzna	37,5	41,7	2,1	2,1	12,5
Kobieta	40,7	54,9	5,5	1,1	8,8
Kierunek studiów					
Humanistyczno-społeczno-artystyczne	46,4	48,2	3,6	0,0	12,5
Techniczno-ścisłe	31,6	55,3	2,6	2,6	7,9
Nauki ekonomiczne	37,2	48,8	7,0	2,3	9,3
Miejsce zamieszkania					
Wieś	62,2	48,6	13,5	2,7	10,8
Miasto do 20 tysięcy	36,8	47,4	0,0	0,0	10,5
Miasto 20-100 tysięcy	29,4	58,8	2,9	2,9	8,8
Miasto pow. 100 tysięcy	27,6	48,3	0,0	0,0	10,3
Ocena sytuacji materialnej					
Bardzo zła	75,0	25,0	0,0	0,0	25,0
Raczej zła	22,2	44,4	11,1	0,0	11,1
Przeciętna	50,0	44,6	0,0	1,8	7,1
Raczej dobra	34,0	50,0	10,0	2,0	12,0
Bardzo dobra	23,5	76,5	0,0	0,0	11,8

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie przedstawionych analiz można przedstawić następujące wnioski:

1. W grupie studentów posiadających pracę zarobkową wyraźnie rzadsze niż w całej próbie są deklaracje korzystania z innych źródeł dochodów niż praca zarobkowa.
2. Zarówno w całej badanej próbie, jak i wśród studentów, którzy posiadają pracę najpopularniejsze źródła dochodów to pomoc rodziców, opiekunów lub znajomych oraz stypendia przyznawane przez uczelnię.

Wśród pracujących studentów:

3. Ze stypendiów uczelnianych najczęściej korzystają kobiety (niemal 41%), studenci kierunków humanistyczno-społeczno-artystycznych (ponad 46%), mieszkający na wsi (ponad 62%) oraz ci, których rodziny znajdują się w bardzo złej sytuacji materialnej (75%).
4. Z pomocy rodziców, opiekunów lub znajomych najczęściej korzystają kobiety (niemal 55%), studenci kierunków techniczno-ścisłych (ponad 55%), mieszkający w miastach od 20 do 100 tysięcy mieszkańców (niemal 59%) oraz ci, których rodziny znajdują się w bardzo dobrej sytuacji materialnej (ponad 76%).

4.4. Sytuacja pracy studentów

Ta część tekstu poświęcona została opisowi sytuacji pracy studentów. W tabeli przedstawiono charakterystykę dotyczącą deklaracji odnośnie posiadania pracy zarobkowej przy uwzględnieniu płci, kierunku studiów, miejsca zamieszkania oraz oceny sytuacji materialnej rodziny studentów. Wskazane procenty dotyczą udziału studentów pracujących i niepracujących w danych kategoriach zmiennych niezależnych.

Tabela 4.2. Rozkład odpowiedzi na pytanie o posiadanie pracy zarobkowej w momencie badania (%). Dane uwzględniają wszystkich badanych

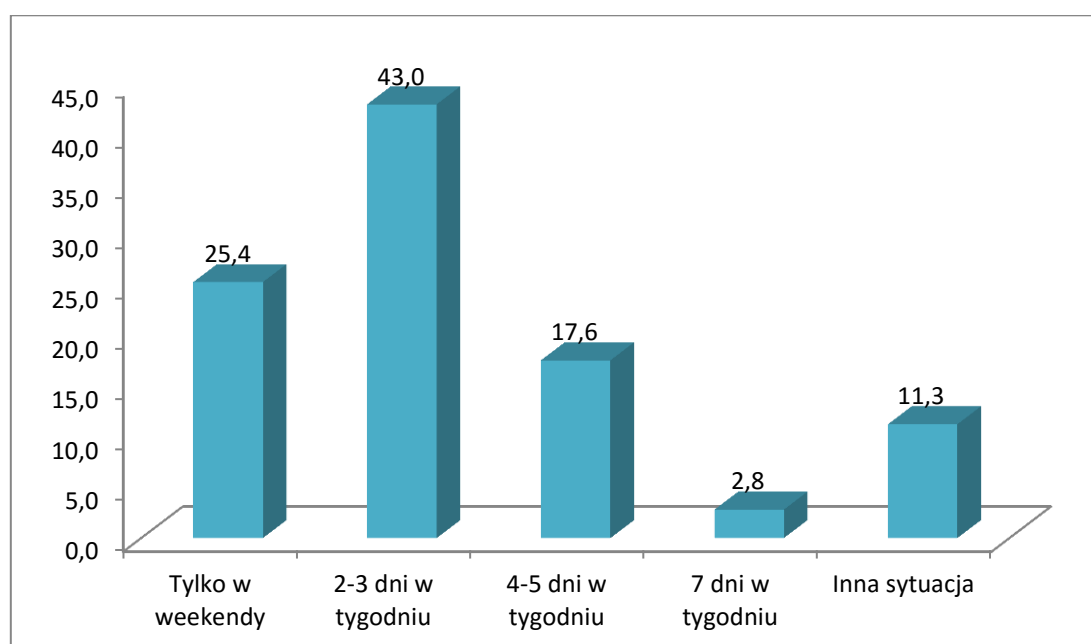
Czy pracujesz zawodowo?		
	Tak	Nie
Płeć		
Mężczyzna	31,2	68,8
Kobieta	37,1	62,9
Kierunek studiów		
Humanistyczno-społeczno-artystyczne	37,7	62,3
Techniczno-ścisłe	28	72
Nauki ekonomiczne	38,9	61,1
Miejsce zamieszkania		
Wieś	29,9	70,1
Miasto do 20 tysięcy	38,1	61,9
Miasto 20-100 tysięcy	34	66
Miasto pow. 100 tysięcy	39,2	60,8
Ocena sytuacji materialnej		
Bardzo zła	28,6	71,4
Raczej zła	27,3	72,7
Przeciętna	37,4	62,6
Raczej dobra	34,2	65,8
Bardzo dobra	34,6	65,4

Źródło: opracowanie własne.

Prezentowane dane wskazują, że częściej pracę podejmują kobiety (37,1%) niż mężczyźni (31,2%). Po uwzględnieniu kierunku studiów respondentów widoczne staje się, że najczęściej pracę w okresie studiów podejmują studenci kierunków ekonomicznych (38,9%) oraz artystyczno-humanistycznych (37,7%). Wyraźnie rzadziej na taki krok zdecydowali się studenci kierunków technicznych i ścisłych, spośród których jedynie 28% złożyło taką deklarację. Analizując miejsce zamieszkania badanych studentów można zauważyć, że najczęściej pracę posiadali ci zamieszkujący miasta powyżej 100 tysięcy mieszkańców (39,2%) oraz miasta do 20 tysięcy mieszkańców (38,1%). Najrzadziej posiadanie pracy wskazywali studenci mieszkający na wsi (29,9%). Wydaje się, że w przypadku tej ostatniej grupy studentów przyczyną rzadszego podejmowania pracy może być fakt, że przynajmniej część spośród tych respondentów pracuje w rodzinnych gospodarstwach rolnych, co uniemożliwia podjęcie dodatkowej pracy zarobkowej, a także to, że na wsi liczba dostępnych miejsc pracy (poza gospodarstwami) jest mniejsza. Warto również zauważyć, że wyraźnie częściej deklaracje o posiadaniu pracy zarobkowej składają respondenci, którzy określają sytuację materialną swoich rodzin jako dobrą lub bardzo dobrą. W tych grupach znalazło się od 34% do ponad 37% odpowiedzi twierdzących, podczas gdy w grupach respondentów

określających sytuację materialną swojej rodziny jaką przeciętną lub złą procent odpowiedzi pozytywnych wyniósł od 27% do niespełna 29%.

Na wykresie przedstawiono rozkład odpowiedzi dotyczących wymiaru czasowego pracy zarobkowej studentów. Najpopularniejszym wskazaniem była praca w wymiarze dwóch-trzech dni w tygodniu. Taką formę deklarowało 43% badanych. Co czwarty respondent pracuje jedynie w weekendy, a niespełna 18% zadeklarowało, że pracę wykonują od czterech do pięciu dni w tygodniu. Niespełna 3% pracuje codziennie przez cały tydzień. Ponad 11% badanych wskazało na inną sytuację dotyczącą wymiaru czasu pracy. Do tej kategorii zaliczono wszelkie formy pracy z elastycznym czasem, którego studenci nie byli w stanie oszacować oraz takie, które w kolejnych tygodniach zajmują różną ilość czasu.

Wykres 4.6. Wymiar czasu, w jakim pracują studenci (%). Dane dotyczą jedynie studentów, którzy zadeklarowali posiadanie pracy w momencie przeprowadzenia badania.

Źródło: opracowanie własne.

Analizując wyniki w kontekście zmiennych niezależnych, zaobserwować można wyraźne różnice pomiędzy poszczególnymi kategoriami zarówno w przypadku płci, kierunku studiów, miejsca zamieszkania, jak i sytuacji materialnej rodziny. Analizy te przedstawiono w tabeli 4.3. Sytuacje opisane jako kategoria *inne* częściej są udziałem mężczyzn niż kobiet (odpowiednio 14,3% oraz 9,8% wskazań). Ponadto, zdecydowanie częściej to studenci kierunków techniczno-ściśłych niż pozostali studenci znajdują się w takiej sytuacji pracy. Również studenci mieszkający w miastach powyżej 100 tysięcy mieszkańców częściej niż ci zamieszkujący mniejsze miejscowości i wsie zaliczali się do tej kategorii. W odniesieniu do pozostałych kategorii wymiaru czasu poświęcanego na pracę należy zwrócić uwagę, że

kobiety (niespełna 49%) wyraźnie częściej niż mężczyźni (niespełna 33%) podejmowały pracę w wymiarze 2-3 dni w tygodniu, a także wyraźnie rzadziej niż mężczyźni pracowały jedynie w weekendy (21,7% kobiet oraz 32,7% mężczyzn). Studenci kierunków techniczno-ścisłych najczęściej spośród wszystkich badanych deklarowali pracę jedynie w weekendy. Różnica w tym wypadku wynosi ponad 13% w porównaniu ze studentami kierunków ekonomicznych oraz ponad 4% w porównaniu ze studentami kierunków humanistyczno-społeczno-artystycznych. Ci ostatni najczęściej deklarowali pracę w wymiarze 2-3 dni w tygodniu (48,3%). W tym samym wymiarze czasu najczęściej pracują również studenci kierunków ekonomicznych (47,6%).

Analizując dane dotyczące miejsca zamieszkania można zauważyć, że im większa miejscowość zamieszkania respondentów, tym rzadziej decydują się oni na pracę w weekendy. Najczęściej taki tryb pracy wybierali studenci mieszkający na wsi (ponad 42%), najrzadziej zaś ci mieszkający w miastach powyżej 100 tysięcy mieszkańców (7,4%). Odwrotna zależność występuje w przypadku pracy w wymiarze 2-3 dni w tygodniu. W takim wymiarze czasu pracują najczęściej respondenci mieszkający w miastach od 20 do 100 i powyżej 100 tysięcy mieszkańców (odpowiednio 52,8% oraz 51,9%), a najrzadziej ci mieszkający w miastach do 20 tysięcy mieszkańców oraz na wsi (odpowiednio 35,9% oraz 36,8%).

Połowa studentów, których rodzina znajduje się w trudnej sytuacji materialnej deklaruje pracę jedynie w weekendy. Prezentowane dane pozwalają wysunąć założenie, że im lepsza sytuacja materialna rodzin studentów, tym częściej deklarują oni pracę w większym wymiarze czasu w ciągu tygodnia niż tylko w weekendy.

Warto również zwrócić uwagę na to, że ponad 18% mężczyzn oraz ponad 16% kobiet zadeklarowało, że pracuje 4-5 dni w tygodniu. Najczęściej w tym wymiarze czasu pracują studenci kierunków ekonomicznych (21,4%), studenci mieszkający w miastach do 20 tysięcy mieszkańców oraz ci, których rodziny znajdują się w trudnej sytuacji materialnej. Istotnym jest fakt, wprawdzie marginalnego, ale jednak występowania sytuacji, w której badani deklarowali pracę każdego dnia w tygodniu.

Tabela 4.3. Rozkład odpowiedzi na pytanie o wymiar czasu, w jakim pracują studenci (%). Dane dotyczą jedynie studentów, którzy zadeklarowali posiadanie pracy w momencie przeprowadzenia badania

	Tylko w weekendy	2-3 dni w tygodniu	4-5 dni w tygodniu	7 dni w tygodniu	Inna sytuacja
Płeć					
Mężczyzna	32,7	32,7	18,4	2	14,3
Kobieta	21,7	48,9	16,3	3,3	9,8
Kierunek studiów					
Humanistyczno-społeczno-artystyczne	25,9	48,3	17,2	5,2	3,4
Techniczno-ściśle	30	32,5	15	2,5	20
Nauki ekonomiczne	16,7	47,6	21,4	0	14,3
Miejsce zamieszkania					
Wieś	42,1	36,8	13,2	2,6	5,3
Miasto do 20 tysięcy	28,2	35,9	23,1	2,6	10,3
Miasto 20-100 tysięcy	16,7	52,8	13,9	2,8	13,9
Miasto pow. 100 tysięcy	7,4	51,9	18,5	3,7	18,5
Ocena sytuacji materialnej					
Bardzo zła	50,0	25,0	0,0	0,0	25,0
Raczej zła	44,4	11,1	33,3	0,0	11,1
Przeciętna	19,3	45,6	17,5	1,8	15,8
Raczej dobra	25,5	49,0	11,8	5,9	7,8
Bardzo dobra	33,3	33,3	27,8	0,0	5,6

Źródło: opracowanie własne.

Tabela zawiera dane dotyczące tego, czy godziny pracy studentów pokrywają się z godzinami zajęć w kontekście wymiaru czasu, jaki w ciągu tygodnia zajmuje respondentom praca. Najczęściej respondenci, bez względu na liczbę dni, jakie w ciągu tygodnia poświęcają na pracę deklarowali, że godziny ich pracy nie pokrywają się z godzinami zajęć. Wśród tych respondentów, którzy wskazali, że godziny zajęć kolidują z godzinami zajęć, najczęściej deklaracje dotyczyły częściowego nakładania się czasu pracy z zajęciami. Nie powinien budzić zdziwienia fakt, że procent wskazań dotyczących częściowego lub całkowitego nakładania się czasu pracy i zajęć wzrasta wraz z liczbą dni, jakie respondenci w ciągu tygodnia poświęcają na pracę. Wyjątek stanowią ci respondenci, którzy zadeklarowali, że pracują w każdy dzień tygodnia. W tym wypadku należy jednak pamiętać, że taka sytuacja pracy dotyczy niespełna 3% wszystkich pracujących studentów.

Tabela 4.4. Odpowiedź na pytanie o to, czy godziny pracy pokrywają się z godzinami zajęć przy uwzględnieniu wymiaru czasu pracy (%). Dane dotyczą jedynie studentów, którzy zadeklarowali posiadanie pracy w momencie przeprowadzenia badania

Czy godziny pracy pokrywają się z godzinami zajęć?			
	Tak całkowicie	Tak częściowo	Nie pokrywają się
Tylko w weekendy	2,8	13,9	83,3
2-3 dni w tygodniu	4,9	36,1	59,0
4-5 dni w tygodniu	20,0	40,0	40,0
7 dni w tygodniu	0,0	50,0	50,0
Inna sytuacja	6,3	37,5	56,3

Źródło: opracowanie własne.

Ważnym czynnikiem z punktu widzenia rozwoju zawodowego oraz zwiększenia szans na rynku pracy po ukończeniu studiów jest posiadane doświadczenie zawodowe. Doświadczenie to, o ile ma zwiększać szanse na zdobycie pracy zgodnej z wykształceniem, może być zdobyte jedynie poprzez wykonywanie w czasie studiów pracy związanej ze studiowanym kierunkiem. Spośród wszystkich respondentów, którzy zadeklarowali posiadanie pracy w momencie badania 31,7% stwierdziło, że jest to praca związana z kierunkiem, który studiuje. Tabela dotyczy rozkładu odpowiedzi dotyczących związku wykonywanej przez studentów pracy z kierunkiem ich studiów, przy uwzględnieniu płci, kierunku studiów, miejsca zamieszkania oraz sytuacji materialnej rodziny. Z zebranych danych wynika, że mężczyźni (47,9%) wyraźnie częściej niż kobiety (26,1%) wykonują pracę, która związana jest z ich kierunkiem studiowania. Jednocześnie widoczne jest, że studenci kierunków techniczno- ścisłych zauważalnie częściej niż pozostali badani wykonują prace zarobkowe, które związane są ze studiowanym przez nich kierunkiem. Obie te zależności mogą być połączone, ponieważ większość studentów kierunków humanistyczno-społeczno-artystycznych stanowią kobiety, podczas gdy na kierunkach techniczno-ścisłych dominują mężczyźni. Należy również zaznaczyć, że miejsce zamieszkania nie różnicuje w istotny sposób tego, czy praca jest czy też nie jest powiązana z kierunkiem studiów.

Ocena sytuacji materialnej rodziny respondenta wskazuje, że częściej prace związane ze studiowanym kierunkiem podejmują ci badani, których rodziny znajdują się w przeciętnej, dobrej lub bardzo dobrej sytuacji materialnej. W tych grupach procent takich deklaracji wynosił od niespełna 33% do ponad 37%. W przypadku respondentów, których rodziny znajdują się w trudnej lub złej sytuacji materialnej, deklaracje o związku wykonywanej pracy ze studiowanym kierunkiem stanowiły od niespełna 13% do 25% wskazań.

Tabela 4.5. Rozkład odpowiedzi na pytanie o to, czy wykonywana praca powiązana jest ze studiowanym kierunkiem (%). Dane dotyczą jedynie studentów, którzy zadeklarowali posiadanie pracy w momencie przeprowadzenia badania

Czy praca jest związana z kierunkiem studiów?		
	Tak	Nie
Płeć		
Mężczyzna	47,9	52,1
Kobieta	26,1	73,9
Kierunek studiów		
Humanistyczno-społeczno-artystyczne	29,3	70,7
Techniczno-ścisłe	50	50
Nauki ekonomiczne	25,6	74,4
Miejsce zamieszkania		
Wieś	38,9	61,1
Miasto do 20 tysięcy	32,4	67,6
Miasto 20-100 tysięcy	37,1	62,9
Miasto pow. 100 tysięcy	25,9	74,1
Ocena sytuacji materialnej		
Bardzo zła	25,0	75,0
Raczej zła	12,5	87,5
Przeciętna	36,8	63,2
Raczej dobra	32,7	67,3
Bardzo dobra	37,5	62,5

Źródło: opracowanie własne.

Kolejnym istotnym elementem opisu sytuacji pracy jest sposób, w jaki studenci szukają pracy zarobkowej. Spośród wszystkich respondentów, którzy posiadali w momencie badania pracę, 3% zadeklarowało, że znalazło ją w Urzędzie Pracy, agencji pośrednictwa pracy lub na targach pracy. Blisko 58% wskazało, że pracę zdobyło dzięki krewnym lub znajomym, a niespełna 32%, że znalazło ją dzięki ogłoszeniom zamieszczonym w internecie, prasie lub na ulicy; 7% studentów wskazało, że pracę znaleźli w inny niż wymienione sposoby. W tabeli przedstawiono rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące sposobu znalezienia pracy, przy uwzględnieniu płci, kierunku studiów, miejsca zamieszkania respondentów oraz sytuacji materialnej rodziny studenta.

Tabela 4.6. Rozkład odpowiedzi na pytanie o sposób, w jaki respondenci znaleźli pracę (%). Dane dotyczą jedynie studentów, którzy zadeklarowali posiadanie pracy w momencie przeprowadzenia badania

W jaki sposób respondent znalazł obecną pracę				
	W Urzędzie Pracy, agencji pośrednictwa pracy, na targach pracy	Dzięki krewnym, znajomym	Dzięki ogłoszeniu w internecie, prasie lub na ulicy	Inne
Płeć				
Mężczyzna	6,3	56,3	27,1	10,4
Kobieta	1,2	59,5	33,3	6
Kierunek studiów				
Humanistyczno-społeczno-artystyczne	0	62,1	29,3	8,6
Techniczno-ścisłe	5,1	46,2	35,9	12,8
Nauki ekonomiczne	5,9	64,7	29,4	0
Miejsce zamieszkania				
Wieś	6,1	63,6	27,3	3
Miasto do 20 tysięcy	5,4	51,4	35,1	8,1
Miasto 20-100 tysięcy	0	63,9	27,8	8,3
Miasto pow. 100 tysięcy	0	56	32	12
Ocena sytuacji materialnej				
Bardzo zła	0,0	50,0	50,0	0,0
Raczej zła	12,5	50,0	37,5	0,0
Przeciętna	1,9	58,5	28,3	11,3
Raczej dobra	4,2	54,2	35,4	6,3
Bardzo dobra	0,0	70,6	23,5	5,9

Źródło: opracowanie własne.

Analizując przedstawione w powyższej tabeli dane należy zauważyć, że wyraźne różnice dotyczą jedynie najczęściej wskazywanego sposobu szukania pracy, jakim jest pomoc krewnych i znajomych. Najrzadziej korzystanie z tej metody deklarują studenci kierunków techniczno-ścisłych (46,2%) i jednocześnie oni najczęściej korzystali z ogłoszeń zamieszczanych w internecie, prasie i miejscach publicznych (35,9%). Studenci kierunków humanistyczno-społeczno-artystycznych oraz ekonomicznych deklarowali korzystanie z pomocy krewnych i znajomych niemal tak samo często (odpowiednio 62,1% i 64,7%). Różnica pomiędzy grupami wynosi zatem blisko ponad 16%. Różnice we wskazaniach respondentów uwidaczniają się także w przypadku miejsca ich zamieszkania. Studenci mieszkający na wsi oraz w miastach od 20 do 100 tysięcy mieszkańców zauważalnie częściej niż pozostali deklarują korzystanie z tego sposobu zdobycia pracy. W tym wypadku różnice pomiędzy kategoriami wynoszą od nieco ponad 7% do nieco ponad 12%. Wśród studentów, których rodziny znajdują się w bardzo dobrej sytuacji materialnej, korzystanie z pomocy

krewnych i znajomych jest najpopularniejsze (niemal 71% wskazań), natomiast korzystanie z ogłoszeń zamieszczanych w internecie, prasie lub na ulicy jest najrzadziej stosowanym sposobem (23% wskazań). Z tego drugiego sposobu korzystają zdecydowanie częściej ci respondenci, których rodziny znajdują się w umiarkowanie złej lub bardzo złej sytuacji materialnej (odpowiednio 37,5% oraz 50% wskazań).

Analiza sytuacji pracy studentów pozwala na wysunięcie następujących wniosków:

1. Częściej pracują kobiety niż mężczyźni, ponadto największy odsetek studentów posiadających pracę występuje na kierunkach techniczno-ścisłych, wśród badanych mieszkających w miastach powyżej 100 tysięcy mieszkańców oraz tych studentów, których rodziny znajdują się w przeciętnej lub lepszej niż przeciętna sytuacji materialnej.

Wśród pracujących studentów:

2. Najpopularniejsza jest praca w wymiarze dwóch-trzech dni w tygodniu (43% wszystkich wskazań) oraz w weekendy (25,4% wszystkich wskazań).
3. W wymiarze dwóch lub trzech dni najczęściej pracują kobiety (niemal 49%), studenci kierunków humanistyczno-społeczno-artystycznych (ponad 48%), mieszkający w miastach od 20 do 100 tysięcy (niemal 53%) oraz powyżej 100 tysięcy (niemal 52%) mieszkańców oraz ci, których rodziny znajdują się w umiarkowanie dobrej sytuacji materialnej (49%).
4. W weekendy najczęściej pracują mężczyźni (32,7%), studenci kierunków techniczno-ścisłych (30%), mieszkający na wsi (42%) oraz ci, których rodziny znajdują się w skrajnie złej sytuacji materialnej (50%).
5. Studenci najczęściej deklarują, że godziny pracy nie pokrywają się z godzinami zajęć. Najczęściej z sytuacją, w której praca całkowicie koliduje z godzinami zajęć mają problem studenci pracujący cztery lub pięć dni w tygodniu (20%), natomiast na częściowe nakładanie się godzin pracy z zajęciami wskazywali najczęściej studenci pracujący każdego dnia w tygodniu (50). W przypadku tej ostatniej grupy należy pamiętać o jej niewielkiej liczebności.
6. Praca wykonywana przez studentów najczęściej związana jest z kierunkiem studiowania w przypadku mężczyzn (niemal 48%), studentów kierunków techniczno-ścisłych (50%), mieszkających na wsi (38,9%) oraz tych, których rodziny znajdują się w najlepszej sytuacji materialnej (37,5%).

7. Dzięki krewnym lub znajomym pracę najczęściej znajdują kobiety (59,5%), studenci kierunków ekonomicznych (niemal 65%), miast od 20 do 100 tysięcy mieszkańców oraz wsi (po niemal 64%), a także ci, których rodziny znajdują się w najlepszej sytuacji materialnej (niemal 71%).
8. Dzięki ogłoszeniom zamieszczonym w internecie, prasie lub na ulicy najczęściej pracę znajdowały kobiety (33,3%), studenci kierunków techniczno-ścisłych (niemal 36%), mieszkający w miastach do 20 tysięcy mieszkańców (35%) oraz ci, których rodziny znajdowały się w bardzo złej sytuacji materialnej (50%).

4.5. Motywy podjęcia przez studentów pracy zarobkowej

Kolejnym podejmowanym problemem są motywy, które sprawiły, że studenci zdecydowali się podjąć pracę zarobkową. Spośród zaproponowanych możliwości respondenci mogli wybrać wszystkie te, które opisywały ich sytuację. W sumie 145 studentów, którzy posiadali w momencie badania pracę, dokonało 415 wskazań, co oznacza, że średnio każdy z respondentów wskazywał blisko trzy motywy podjęcia pracy. W poniższej tabeli przedstawiono rozkład odpowiedzi dotyczących odpowiedzi badanych.

Tabela 4.7. Rozkład odpowiedzi respondentów na pytanie dotyczące motywów podjęcia przez respondentów pracy zarobkowej (%). Dane dotyczą jedynie studentów, którzy zadeklarowali posiadanie pracy w momencie przeprowadzenia badania

Motywy podjęcia przez respondenta pracy zarobkowej	
Chciałem/am być niezależny(a) finansowo od rodziców	72,3
Miałem/am dużo wolnego czasu, który chciałem(a)m pożytecznie zagospodarować	24,8
Byłem/am zmuszony(a) częściowo/w całości utrzymywać się w trakcie studiowania	34,8
Chciałem/am zdobyć doświadczenie zawodowe	25,5
Chciałem/am zaimponować znajomym	7,8
Chciałem/am zdobyć pracę jeszcze przed zakończeniem studiów	25,5
Chciałem/am zdobyć pieniądze na osobiste potrzeby	68,1
Byłem/am zmuszony(a) pomagać finansowo rodzicom	11,3
Chciałem/am zdobyć znajomości i kontakty, które mogą okazać się przydatne w przyszłości	19,9
Inne	4,3

Źródło: opracowanie własne.

Badani najczęściej wskazywali, że to chęć bycia niezależnym finansowo od rodziców była motywem podjęcia pracy: odpowiedź tę wskazało ponad 72% z nich. Ponad 68% badanych

wskazało jako motyw chęć zdobycia pieniędzy na osobiste potrzeby. Trzecim, najczęściej wskazywanym motywem była konieczność częściowego lub całkowitego pokrywania kosztów związanych z utrzymaniem się respondenta. Taki motyw wskazało niespełna 35% badanych. Najrzadziej respondenci wskazywali odpowiedź *inne* (4,3%) oraz chęć zaimponowania znajomym (7,8%). Należy zauważyć, że trzy najczęściej wskazywane motywy związane są bezpośrednio z wymiarem finansowym i dotyczą kwestii finansowych i dążenia do finansowej niezależności.

W tabeli przedstawiono wskazania respondentów dotyczące motywów podjęcia pracy w kontekście ich płci, kierunku studiów, miejsca zamieszkania oraz sytuacji materialnej rodziny. Kobiety częściej niż mężczyźni wskazywały, że motywacją do podjęcia pracy była chęć finansowego uniezależnienia się od rodziców. Odpowiedź tę wybrało 75% kobiet oraz niespełna 67% mężczyzn. Kobiety częściej też niż mężczyźni deklarowały również, że motywacją była dla nich konieczność udzielenia finansowej pomocy rodzicom (13% do 8% wśród mężczyzn). Największe rozbieżności dotyczą jednak odpowiedzi mówiącej o tym, że respondent miał dużo wolnego czasu i chciał go pożytecznie zagospodarować. Odpowiedź tę wskazało ponad 29% badanych kobiet oraz niespełna 17% mężczyzn. Mężczyźni wyraźnie częściej deklarowali, że ich motywacją była chęć zdobycia zatrudnienia jeszcze przed zakończeniem studiów. Jako motyw odpowiedź tę wybrało ponad 31% mężczyzn i niespełna 23% kobiet. Powiązać z tym należy fakt, że równocześnie znacząco częściej mężczyźni deklarowali chęć zdobycia doświadczenia zawodowego jako motywację do podjęcia pracy. W tym wypadku odpowiedź tę wskazało ponad 35% mężczyzn i niespełna 21% kobiet.

Wyraźne różnice w rozkładach odpowiedzi widoczne są również przy uwzględnieniu kierunku studiów badanych. Studenci kierunków humanistyczno-społeczno-artystycznych częściej niż pozostali studenci deklarowali, że ich motywacją do podjęcia pracy była chęć zdobycia pieniędzy na własne potrzeby. Odpowiedź tę wskazało ponad 74% studentów tych kierunków, podczas gdy w pozostałych było to odpowiednio niespełna 67% oraz 62% badanych. Ponadto, studenci kierunków humanistyczno-społeczno-artystycznych częściej niż inni wskazywali na chęć zdobycia kontaktów i znajomości, które mogą zaprocentować w przyszłości (21% wskazań, podczas gdy na pozostałych kierunkach odpowiednio: 17,9% oraz 16,7% wskazań). Studenci kierunków techniczno-ścisłych najczęściej spośród wszystkich studentów motywowani byli chęcią zdobycia doświadczenia zawodowego. Ponad 24% wszystkich studentów z kierunków techniczno-ścisłych wskazało właśnie tę odpowiedź. Jest to o ponad 14% więcej niż w przypadku studentów kierunków humanistyczno-społeczno-artystycznych oraz o niemal 22% więcej niż w przypadku studentów kierunków

ekonomicznych. Respondenci studiujący na kierunkach ekonomicznych częściej niż przedstawiciele pozostałych kierunków deklarowali, że jedną z motywacji do podjęcia pracy była chęć pożytecznego zagospodarowania wolnego czasu. Odpowiedź tę zaznaczyło ponad 40% studentów kierunków ekonomicznych oraz nieco ponad 22% studentów kierunków humanistyczno-społeczno-artystycznych i niespełna 13% studentów kierunków techniczno-ścisłych. Wyraźnie częściej studenci kierunków ekonomicznych wskazywali również, że zmuszeni byli pomagać finansowo rodzicom. Taką deklarację złożyło niemal 17% tych studentów, podczas gdy na innych kierunkach było to niespełna 9% i niespełna 8% badanych. Przedstawiciele nauk ekonomicznych częściej również niż przedstawiciele innych kierunków wskazywali, że motywacją była chęć wejścia na rynek pracy jeszcze przed zakończeniem studiów. Odpowiedź ta wybrana została przez blisko 36% badanych, podczas gdy w innych grupach było to ponad 15% i ponad 28% respondentów. Częściej również niż studenci pozostałych kierunków, przedstawiciele kierunków ekonomicznych wskazywali chęć zaimponowania znajomym. Odpowiedź tę zaznaczyło ponad 14% studentów kierunków ekonomicznych oraz 3,4% i 7,7% studentów pozostałych kierunków.

Studenci mieszkający na wsi wyraźnie częściej niż ci mieszkający w miastach wskazywali, że ich motywacją było zdobycie pracy jeszcze przed ukończeniem studiów. Tę odpowiedź wskazało ponad 36% respondentów mieszkających na wsi oraz od niespełna 18% do 25% studentów mieszkających w mieście.

Wśród respondentów, których rodziny znajdują się w złej sytuacji materialnej, najczęstszym motywem podejmowania pracy jest chęć zdobycia pieniędzy na osobiste potrzeby (100% wskazań) oraz chęć finansowego uniezależnienia się od rodziców (niemal 67% wskazań). Wśród respondentów, u których sytuacja materialna rodzin jest lepsza, rzadziej motywacją jest chęć zdobycia pieniędzy na potrzeby osobiste, a jednocześnie częściej wskazują oni na chęć uniezależnienia się od rodziców. Wyjątek stanowią ci badani, którzy zadeklarowali, że ich rodziny znajdują się w najlepszej sytuacji materialnej. W grupie tej jedynie co drugi respondent deklarował jako motyw chęć uniezależnienia się od rodziców i jest to najmniejszy odsetek wskazań spośród pięciu analizowanych kategorii. Również ta grupa badanych najrzadziej wskazywała, że motywacją do pracy była chęć zdobycia środków na własne potrzeby (nieco ponad 44% wskazań). Jednocześnie najrzadziej (niespełna 17% wskazań) deklarowali oni, że motywem była konieczność samodzielnego utrzymywania się w okresie studiów. Należy również zaznaczyć, że - poza grupą respondentów, których rodziny znajdują się w najlepszej sytuacji materialnej - im lepsza jest sytuacja materialna rodziny, tym częściej

respondenci wskazują chęć zdobycia doświadczenia zawodowego jako motywację do podjęcia pracy.

Tabela 4.8 Rozkład odpowiedzi dotyczących motywów podjęcia przez respondentów pracy zarobkowej (%). Dane dotyczą jedynie studentów, którzy zadeklarowali posiadanie pracy w momencie przeprowadzenia badania

Motywy podjęcia przez respondenta pracy zarobkowej									
	Chciałem/am być niezależny/a finansowo od rodziców	Miałem/am dużo wolnego czasu, który chciałem/a/m pożytecznie zagospodarować	Byłem/am zmuszony/a częściowo/w całości utrzymywać się w trakcie studiowania	Chciałem/am zdobyć doświadczenie zawodowe	Chciałem/am zaimponować znajomym	Chciałem/am zdobyć pracę jeszcze przed zakończeniem studiów	Chciałem/am zdobyć pieniądze na osobiste potrzeby	Byłem/am zmuszony/a pomagać finansowo rodzicom	Chciałem/am zdobyć znajomości i kontakty, które mogą okazać się przydatne w przyszłości
Płeć									
Mężczyzna	66,7	16,7	31,3	35,4	10,4	31,3	70,8	8,3	18,8
Kobieta	75,0	29,3	35,9	20,7	6,5	22,8	66,3	13,0	20,7
Kierunek studiów									
Artystyczno-humanistyczno-społeczne	77,6	22,4	34,5	24,1	3,4	15,5	74,1	8,6	24,1
Techniczno-ściśle	74,4	12,8	30,8	38,5	7,7	28,2	66,7	7,7	17,9
Nauki ekonomiczne	66,7	40,5	38,1	16,7	14,3	35,7	61,9	16,7	16,7
Miejsce zamieszkania									
Wieś	83,3	25,0	41,7	27,8	8,3	36,1	61,1	11,1	13,9
Miasto do 20 tysięcy	61,5	25,6	25,6	17,9	10,3	17,9	71,8	10,3	23,1
Miasto 20-100 tysięcy	83,3	19,4	41,7	30,6	5,6	25,0	75,0	11,1	25,0
Miasto pow. 100 tysięcy	57,1	32,1	25,0	28,6	7,1	25,0	64,3	14,3	17,9
Ocena sytuacji materialnej									
Bardzo zła	66,7	33,3	33,3	0,0	0,0	33,3	100,0	0,0	0,0
Raczej zła	88,9	11,1	77,8	11,1	0,0	33,3	66,7	33,3	11,1
Przeciętna	74,1	27,6	41,4	29,3	6,9	19,0	74,1	12,1	20,7
Raczej dobra	74,0	24,0	22,0	30,0	14,0	34,0	68,0	8,0	28,0
Bardzo dobra	50,0	27,8	16,7	16,7	0,0	16,7	44,4	5,6	5,6

Źródło: opracowanie własne.

Analiza motywów podejmowania przez studentów pracy pozwala na wysunięcie następujących wniosków:

1. Najczęściej wskazywanymi motywami podjęcia pracy były chęć finansowego uniezależnienia się od rodziców (72,3% wskazań) oraz chęć zdobycia pieniędzy na osobiste potrzeby (68,1% wskazań).
2. Chęć finansowego uniezależnienia się od rodziców najczęściej wskazywały kobiety (75%), studenci kierunków humanistyczno-społeczno-artystycznych (77,6%), mieszkający na wsi i w miastach od 20 do 100 tysięcy mieszkańców (ponad 83% wskazań) oraz ci, których rodziny znajdują się w umiarkowanie złej sytuacji materialnej (niemal 89%).
3. Chęć zdobycia pieniędzy na osobiste potrzeby jako motyw podjęcia pracy najczęściej wskazywali mężczyźni (niemal 71%), studenci kierunków humanistyczno-społeczno-artystycznych (ponad 74% wskazań), mieszkający w miastach od 20 do 100 tysięcy mieszkańców (75%) oraz ci, których rodziny znajdują się w skrajnie złej sytuacji materialnej (100%).

4.6. Sposób wydawania pieniędzy przez respondentów

W analizach dotyczących tego, na co studenci, którzy zadeklarowali posiadanie pracy, wydają pieniądze wykorzystano analizę czynnikową. Pozwoliła ona wykrystalizować pięć wyraźnych czynników, które wyjaśniają ponad 58% wariancji analizowanych zmiennych (Metoda: Varimax, $R^2=58,250$, $KMO=0,659$, $Chi^2=388,863$). Na wstępie należy także zaznaczyć, że sytuacje, w których respondentom nie zostają żadne środki finansowe po dokonaniu koniecznych opłat należą do rzadkości. Takiej odpowiedzi udzieliło dwóch spośród 145 respondentów, w związku z czym dane te nie zostały uwzględnione w dalszych analizach.

W tabeli 4.9. przedstawiono wyniki dotyczące wysokich poziomów otrzymanych czynników. Analizy wskazują, że kobiety wyraźnie częściej niż mężczyźni przeznaczają posiadane pieniądze na ubrania oraz kosmetyki. Wysoki poziom tego czynnika osiągnęło niemal 93% kobiet i niespełna 72% mężczyzn. Większe dysproporcje dotyczą wydatków związanych z gadżetami elektronicznymi oraz grami komputerowymi. Wysoki poziom tego czynnika charakteryzuje 40% mężczyzn oraz nieco ponad 7% kobiet. Nie są dostrzegalne jednak wyraźne różnice pomiędzy kobietami a mężczyznami w odniesieniu do wydawania pieniędzy na rozrywki towarzyskie, kulturę wyższą, realizację hobby czy używki. Kierunek studiowania również wydaje się być zmienną różnicującą sposoby wydawania pieniędzy. Ubrania

i kosmetyki są najczęściej wskazywanym dobrem, na które studenci wydają pieniądze - wśród badanych z kierunków humanistyczno-społeczno-artystycznych dotyczy to niemal 92% badanych, podczas gdy na pozostałych kierunkach niespełna 80% i niewiele ponad 84% respondentów. Respondenci z kierunków humanistyczno-społeczno-artystycznych najczęściej również wydają pieniądze na kulturę wyższą oraz realizację hobby. Takie sposoby wykorzystywania posiadanych środków zadeklarowało w obu przypadkach ponad 27% badanych z tych kierunków. Studenci nauk ekonomicznych wyraźnie częściej niż pozostali wskazywali rozrywki towarzyskie jako cel, na który wydają posiadane pieniądze. Wysoki poziom tego czynnika charakteryzował ponad 56% respondentów z tych kierunków. Jest to niemal o 11% więcej niż w przypadku studentów kierunków humanistyczno-społeczno-artystycznych oraz ponad 18% więcej niż w przypadku przedstawicieli kierunków techniczno-ścisłych. Respondenci studiujący na kierunkach techniczno-ścisłych najczęściej uzyskiwali najwyższy spośród wszystkich badanych poziom czynnika oznaczającego wydawanie pieniędzy na gadżety elektroniczne oraz gry komputerowe: 31% badanych z kierunków techniczno-ścisłych zadeklarowało, że tak właśnie wydaje posiadane pieniądze i jest to niemal 23% więcej niż w przypadku studentów kierunków humanistyczno-społeczno-artystycznych oraz ponad 13% więcej niż w przypadku studentów nauk ekonomicznych.

Wielkość miejsca zamieszkania respondentów nie różnicuje sposobu wydawania pieniędzy w sposób tak wyraźny jak płeć lub kierunek studiów, niemniej widoczne jest, że im większa miejscowość, tym częściej respondenci wydają posiadane środki finansowe na rozrywki towarzyskie. Należy zauważyć, że studenci, którzy mieszkają na wsi, najrzadziej wydają pieniądze na ubrania i kosmetyki, gadżety elektroniczne i gry komputerowe oraz na używki. Zaskakujące jest to, że najrzadziej wydawanie pieniędzy na kulturę wyższą i realizację hobby deklarowali studenci mieszkający w miastach powyżej 100 tysięcy mieszkańców. Zaledwie 8% spośród nich osiągnęło wysoki poziom tego czynnika i jest to wartość dwukrotnie niższa niż w przypadku studentów mieszkających na wsi, o 12% mniejsza niż w przypadku studentów z miast do 20 tysięcy mieszkańców i niemal 29% mniejsza niż w przypadku studentów mieszkających w miastach od 20 do 100 tysięcy mieszkańców.

Studenci, których rodziny znajdują się w dobrej lub lepszej niż dobra sytuacji materialnej wyraźnie częściej wydają pieniądze na rozrywki towarzyskie. Ponad 64% respondentów, których rodziny znajdują się w bardzo dobrej sytuacji materialnej deklarują wydatki na takie cele. Wśród studentów, których rodziny znajdują się w bardzo złej sytuacji finansowej jest to nieco ponad 14%. Jednocześnie studenci z najlepiej sytuowanych rodzin częściej niż pozostali wskazują wydatki na kulturę wyższą i realizację hobby oraz gadżety elektroniczne i gry

komputerowe. W tym wypadku różnice nie są już jednak tak wyraźne. W przypadku kultury wyższej i realizacji hobby różnica pomiędzy wskazaniami tej grupy studentów i drugiej grupy skrajnej wynosi ok. 16%, natomiast w odniesieniu do gadżetów elektronicznych i gier komputerowych niespełna 10% wskazań. Istotne wydaje się to, że respondenci, którzy określili sytuację swoich rodzin jako bardzo dobrą najrzadziej wskazywali, że wydają pieniądze na ubrania oraz kosmetyki. Niespełna 78% badanych z tej grupy zadeklarowało takie wydatki. W pozostałych grupach było to od 84% do ponad 90% wskazań.

Tabela 4.9. Rozkład odpowiedzi dotyczących tego, na co studenci wydają posiadane pieniądze (%). Dane dotyczą jedynie studentów, którzy zadeklarowali posiadanie pracy w momencie przeprowadzenia badania

Sposoby wydawania pieniędzy przez respondentów					
	Rozrywki towarzyskie	Ubrania i kosmetyki	Gadżety elektroniczne oraz gry komputerowe	Kultura wyższa oraz realizacja hobby	Używki
Płeć					
Mężczyzna	48,6	71,4	40,0	22,9	25,7
Kobieta	47,6	92,7	7,3	19,5	24,4
Kierunek studiów					
Artystyczno-humanistyczno-społeczne	45,8	91,7	8,3	27,1	27,1
Techniczno-ściśle	37,9	79,3	31,0	24,1	24,1
Nauki ekonomiczne	56,4	84,6	17,9	10,3	23,1
Miejsce zamieszkania					
Wieś	45,2	77,4	12,9	16,1	16,1
Miasto do 20 tysięcy	43,3	86,7	13,3	20,0	23,3
Miasto 20-100 tysięcy	50,0	96,7	26,7	36,7	36,7
Miasto pow. 100 tysięcy	56,0	84,0	16,0	8,0	24,0
Ocena sytuacji materialnej					
Raczej zła	14,3	85,7	14,3	14,3	28,6
Przeciętna	44,2	84,6	11,5	23,1	28,8
Raczej dobra	48,8	90,2	19,5	12,2	17,1
Bardzo dobra	64,3	78,6	21,4	28,6	28,6

Źródło: opracowanie własne.

Badani studenci mieli również możliwość deklarowania, że oszczędzają posiadane pieniądze. W tabeli 4.10. przedstawiono rozkład tych właśnie odpowiedzi. Kobiety częściej niż mężczyźni deklarują, że oszczędzają pieniądze na określony cel. Deklarację taką złożyło 60% kobiet i 49% mężczyzn. Nieznacznie częściej kobiety również odkładają pieniądze na tzw. „czarną godzinę”, jednak w tym wypadku różnica jest już wyraźnie mniejsza. Odpowiedzi twierdzącej na to pytanie udzieliło ponad 23% kobiet i ponad 16% mężczyzn. Najczęściej oszczędzają z myślą o realizacji określonego celu studenci nauk ekonomicznych (68,2%),

najrzadziej zaś przedstawiciele kierunków techniczno-ścisłych (45%). Różnice jednak nie występują pomiędzy studentami poszczególnych kierunków w kontekście częstotliwości odkładania pieniędzy na czarną godzinę. W przypadku każdego kierunku jest to ok. 20% danej grupy studentów. Nieznaczne różnice pod względem skłonności do oszczędzania występują natomiast po uwzględnieniu miejsca zamieszkania respondentów. Najczęściej na określony cel oszczędzają studenci mieszkający w miastach od 20 do 100 tysięcy mieszkańców, deklarację taką złożyło niemal 67% z nich. Najrzadziej w ten sposób oszczędzają studenci mieszkający na wsi, bowiem jedynie co drugi z tej grupy badanych udzielił w tym pytaniu odpowiedzi twierdzącej. Najczęściej pieniądze na „czarną godzinę” odkładają studenci mieszkający w największych miastach oraz na wsi. W pierwszej z tych grup deklaracje taką złożyło niemal 28%, a w drugiej niemal 24% badanych. Trudno jednoznacznie interpretować dane dotyczące odkładania posiadanych pieniędzy w kontekście sytuacji materialnej rodziny respondenta. Najczęściej na określony cel odkładają ci respondenci, którzy sytuację swojej rodziny określili jako *raczej złą* (niemal 78% wskazań) oraz *bardzo dobrą* (ponad 61% wskazań). Na czarną godzinę najczęściej odkładają respondenci, których rodziny znajdują się w złej bądź przeciętnej sytuacji materialnej (od 25 do 33,3% wskazań), najrzadziej zaś robią to respondenci, których rodziny są w bardzo dobrej sytuacji materialnej (niespełna 6% wskazań).

Tabela 4.10. Rozkład odpowiedzi dotyczących oszczędzania pieniędzy przez studentów (%). Dane dotyczą jedynie studentów, którzy zadeklarowali posiadanie pracy w momencie przeprowadzenia badania

	Oszczędzam na określony cel	Odkładam na „czarną godzinę”
Płeć		
Mężczyzna	49,0	16,3
Kobieta	60,0	23,2
Kierunek studiów		
Humanistyczno-społeczno-artystyczne	56,9	22,4
Techniczno-ściśle	45,0	20,0
Nauki ekonomiczne	68,2	20,5
Miejsce zamieszkania		
Wieś	50,0	23,7
Miasto do 20 tysięcy	55,0	17,5
Miasto 20-100 tysięcy	66,7	16,7
Miasto pow. 100 tysięcy	55,2	27,6
Ocena sytuacji materialnej		
Bardzo zła	50,0	25,0
Raczej zła	77,8	33,3
Przeciętna	50,0	32,8
Raczej dobra	59,6	11,5
Bardzo dobra	61,1	5,6

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie analiz dotyczących sposobów wydawania pieniędzy przez pracujących studentów, można stwierdzić, że:

1. Studenci najczęściej deklarowali wydawanie pieniędzy na ubrania i kosmetyki (ponad 70% wszystkich wskazań) oraz na rozrywki towarzyskie (niemal 39% wszystkich wskazań).
2. Na ubrania i kosmetyki najczęściej pieniądze wydają kobiety (niemal 93%), studenci kierunków humanistyczno-społeczno-artystycznych (niemal 92%), mieszkający w miastach od 20 do 100 tysięcy mieszkańców (niemal 97%) oraz ci, których rodziny znajdują się w umiarkowanie dobrej sytuacji materialnej.
3. Na rozrywki towarzyskie najczęściej pieniądze wydają mężczyźni (niemal 49%), studenci kierunków ekonomicznych (ponad 56%), mieszkający w miastach powyżej 100 tysięcy mieszkańców (56%) oraz ci, których rodziny znajdują się w najlepszej sytuacji materialnej.
4. Wśród studentów deklarację oszczędzania na określony cel najczęściej składały kobiety (60%), studenci kierunków ekonomicznych (ponad 68%), mieszkający

w miastach od 20 do 100 tysięcy mieszkańców (niemal 67%) oraz ci, których rodziny znajdują się w umiarkowanie złej sytuacji materialnej (niemal 78%).

5. Na „czarną godzinę” najczęściej odkładają kobiety (ponad 23%), studenci kierunków humanistyczno-społeczno-artystycznych (ponad 23%), mieszkający w miastach powyżej 100 tysięcy mieszkańców (niemal 28%) oraz ci, których rodziny znajdują się przeciętnej bądź umiarkowanie złej sytuacji materialnej (około 33%).

4.7. Plany edukacyjne i zawodowe po zakończeniu studiów

W przeprowadzonym badaniu uwzględniono również plany studentów dotyczące okresu po zakończeniu obecnego etapu studiowania. Przedstawione poniżej analizy podzielono na dwie grupy: plany dotyczące dalszej edukacji oraz plany związane z funkcjonowaniem na rynku pracy. Respondenci mieli również możliwość zadeklarowania, że nie mają skonkretyzowanych planów związanych z przyszłością, jednak ze względu na niski odsetek wskazań tej odpowiedzi nie została ona uwzględniona w dalszych obliczeniach.

Przyglądając się planom studentów dotyczącym dalszej edukacji należy zwrócić uwagę na to, że najczęściej wskazywaną odpowiedzią jest chęć podjęcia nauki na studiach II stopnia na tej samej uczelni i na tym samym kierunku (44% wszystkich badanych) oraz chęć podjęcia studiów II stopnia na tym samym kierunku, ale na innej uczelni (16,6% badanych). Najrzadziej respondenci deklaruowali chęć zmiany kierunku studiów i zmiany uczelni (12,4% badanych) oraz chęć zmiany kierunku studiów, ale pozostania na tej samej uczelni (10,3% badanych).

Chęć pozostania na Uniwersytecie Zielonogórskim i kontynuowania studiów na tym samym kierunku złożyło niespełna 44% mężczyzn i niewiele ponad 45% kobiet. Płeć różnicuje wskazania respondentów jedynie w kontekście gotowości do podjęcia tego samego kierunku na innej uczelni. W tym wypadku niespełna 23% mężczyzn zadeklarowało taką chęć, natomiast wśród kobiet było to niespełna 14%. Zarówno kobiety, jak i mężczyźni najrzadziej wskazywali chęć kontynuowania studiów na innych uczelniach.

Kierunek studiów badanych różnicował wskazania respondentów wyraźniej niż płeć. Połowa studentów kierunków humanistyczno-społeczno-artystycznych oraz techniczno-ścisłych deklaruowała chęć kontynuowania studiów na II stopniu na tym samym kierunku i na Uniwersytecie Zielonogórskim. Taką samą odpowiedź wskazało niespełna 33% studentów kierunków ekonomicznych. Ten sam kierunek na innej uczelni chciałoby kontynuować 30% studentów kierunków techniczno-ścisłych, podczas gdy na pozostałych kierunkach było to od

10% do niespełna 12% badanych. Należy wspomnieć, że ponad 23% badanych studiujących na kierunkach ekonomicznych chciałoby nie tylko zmienić uczelnię, ale również kierunek. Taką samą deklarację złożyło niespełna 14% studentów kierunków humanistyczno-społeczno-artystycznych. Wśród studentów kierunków techniczno-ścisłych odpowiedź ta nie została wskazana ani razu. Od 5% do 14% respondentów poszczególnych kierunków chciałoby zmienić kierunek, ale w dalszym ciągu studiować na Uniwersytecie Zielonogórskim.

Ponad 55% studentów mieszkających na wsi chciałoby kontynuować naukę na studiach II stopnia na tym samym kierunku na Uniwersytecie Zielonogórskim. Jest to najwyższy odsetek wskazań wśród wszystkich grup wydzielonych ze względu na miejsce zamieszkania badanych. W pozostałych grupach procent wskazań wynosił od 37% do 44%. Wyraźne różnice pomiędzy grupami widoczne są w przypadku odpowiedzi dotyczącej chęci kontynuacji nauki na obecnym kierunku i jednoczesnej zmiany uczelni. Wśród studentów mieszkających na wsi nieco ponad 5% złożyło taką deklarację, natomiast w pozostałych grupach było to od 18% do 25% respondentów. Warto również zauważyć, że im większa miejscowość zamieszkania, tym niższy odsetek wskazań odpowiedzi dotyczącej chęci zmiany zarówno kierunku studiów, jak i uczelni.

Sytuacja materialna rodziny respondenta wydaje się być zmienną wpływającą na deklaracje dotyczące planów edukacyjnych studentów dotyczących okresu po ukończeniu obecnego etapu nauki. Studenci, których rodziny znajdują się w bardzo złej sytuacji materialnej nieznacznie częściej niż pozostali wskazywali na chęć kontynuowania nauki na obecnym kierunku i na Uniwersytecie Zielonogórskim. Najczęściej spośród wszystkich grup studentów wskazywali oni również na chęć zmiany kierunku studiów, ale pozostania na tej samej uczelni i najrzadziej wskazywali na chęć zmiany uczelni. Wyniki pozwalają ponadto założyć, że im lepsza jest sytuacja materialna rodzin studentów, tym rzadziej wskazują oni na chęć kontynuowania nauki w ogóle.

Tabela 4.11. Rozkład odpowiedzi dotyczących planów edukacyjnych studentów (%). Dane dotyczą jedynie studentów, którzy zadeklarowali posiadanie pracy w momencie przeprowadzenia badania

Plany edukacyjne studentów dotyczące okresu po ukończeniu studiów				
	Podjąć dalszą naukę na studiach II stopnia			
	Na obecnej uczelni na tym samym kierunku	Na innej uczelni na tym samym kierunku	Na obecnej uczelni na innym kierunku	Na innej uczelni na innym kierunku
Płeć				
Mężczyzna	43,8	22,9	6,3	10,4
Kobieta	45,3	13,7	11,6	13,7
Kierunek studiów				
Humanistyczno-społeczno-artystyczne	50	10,3	12,1	13,8
Techniczno-ściśle	50	30	5	0
Nauki ekonomiczne	32,6	11,6	14	23,3
Miejsce zamieszkania				
Wieś	55,3	5,3	10,5	15,8
Miasto do 20 tysięcy	37,5	25	10	17,5
Miasto 20-100 tysięcy	44,4	19,4	11,1	8,3
Miasto pow. 100 tysięcy	42,9	17,9	7,1	7,1
Ocena sytuacji materialnej				
Bardzo zła	50	0	25	0
Raczej zła	44,4	22,2	0	22,2
Przeciętna	49,1	14	12,3	7
Raczej dobra	44,2	17,3	9,6	17,3
Bardzo dobra	38,9	11,1	5,6	16,7

Źródło: opracowanie własne.

W tabeli 4.12 przedstawiono plany respondentów związane z wejściem na rynek pracy przy uwzględnieniu płci, kierunku studiów, wielkości miejsca zamieszkania oraz oceny sytuacji materialnej rodzin badanych. Na wstępie należy zaznaczyć, że respondenci najczęściej deklarowali chęć posiadania pracy zgodnej z posiadaniem wykształceniem. Odpowiedź tę wskazało ponad 59% wszystkich badanych. Drugą najczęściej wybieraną odpowiedzią była chęć otworzenia działalności gospodarczej, którą wskazało niespełna 18% badanych. Najrzadziej badani deklarowali chęć podjęcia pracy niezgodnej z posiadaniem wykształceniem (10%) oraz poświęcenia się rodzinie, wychowywaniu dzieci oraz zajmowaniu się domem (5,5%).

Kobiety nieco częściej niż mężczyźni wskazywały, że chciałyby pracować w zawodzie zgodnym z wykształceniem. Deklarację taką złożyło ponad 62% kobiet oraz ponad 56% mężczyzn. Mężczyźni częściej niż kobiety deklarowali, że chcieliby pracować w zawodzie niezgodnym z wykształceniem (12% do 9,5%), chcieliby otworzyć własną działalność

gospodarczą (22,9% do 15,8%) oraz, co wydaje się szczególnie interesujące, skoncentrować się na rodzinie, wychowywaniu dzieci oraz prowadzeniu domu (8,3% do 4,2%).

Studenci kierunków techniczno-ściślych wyraźnie najczęściej deklarowali, że chcą pracować w zawodzie zgodnym z wykształceniem. Taką odpowiedź wskazało 70% z nich, podczas gdy w przypadku kierunków humanistyczno-społeczno-artystycznych było to niespełna 64%, a w przypadku kierunków ekonomicznych niewiele ponad 44% badanych. Studenci kierunków humanistyczno-społeczno-artystycznych najczęściej spośród wszystkich grup deklarowali chęć pracy w zawodzie niezwiązanym z wykształceniem. Blisko 14% z nich wskazało tę odpowiedź, podczas gdy w pozostałych grupach było to odpowiednio 10% i 7% wskazań. Najczęściej chęć prowadzenia własnej działalności gospodarczej deklarowali studenci kierunków techniczno-ściślych (25%), na pozostałych kierunkach chęć taką wyraziło odpowiednio 13,8% oraz 16,3% badanych. Kierunek studiów nie różnicuje wyraźnie chęci poświęcenia się prowadzeniu domu oraz wychowaniu dzieci.

Analizując plany studentów przy uwzględnieniu wielkości miejscowości ich zamieszkania widoczne stało się, że studenci mieszkający na wsi wyraźnie najrzadziej deklarują chęć posiadania pracy zgodnej z posiadanym wykształceniem (50% wskazań). Z kolei wśród studentów mieszkających w największych miastach najwyższy jest odsetek deklaracji o chęci podjęcia pracy niezgodnej z posiadanym wykształceniem (17,9%).

Wyniki uzyskane przy uwzględnieniu sytuacji materialnej rodziny respondenta trudno jednoznacznie interpretować. Respondenci, których rodziny znajdują się w skrajnie dobrej oraz skrajnie złej sytuacji, najczęściej deklarują chęć podjęcia pracy niezwiązanej z posiadanym wykształceniem oraz chęć otwarcia działalności gospodarczej. Respondenci, którzy sytuację swoich rodzin określili jako przeciętną lub też umiarkowanie dobrą, najczęściej deklarowali chęć podjęcia pracy, która zgodna będzie z ich wykształceniem. Jednocześnie tylko wśród tych grup pojawiły się wskazania chęci skoncentrowania się na rodzinie, wychowaniu dzieci oraz prowadzeniu gospodarstwa domowego.

Tabela 4.12. Rozkład odpowiedzi dotyczących planów studentów związanych z wejściem na rynek pracy (%). Dane dotyczą jedynie studentów, którzy zadeklarowali posiadanie pracy w momencie przeprowadzenia badania

Plany dotyczące podjęcia aktywności zawodowej po ukończeniu studiów				
	Pracować w zawodzie zgodnym z wykształceniem	Pracować w zawodzie niezgodnym z wykształceniem	Otworzyć własną działalność gospodarczą	Skoncentrować się na rodzinie, wychowywaniu dzieci i prowadzeniu gospodarstwa domowego
Płeć				
Mężczyzna	56,3	12,5	22,9	8,3
Kobieta	62,1	9,5	15,8	4,2
Kierunek studiów				
Humanistyczno-społeczno-artystyczne	63,8	13,8	13,8	6,9
Techniczno-ściśle	70	10	25	5
Nauki ekonomiczne	44,2	7	16,3	4,7
Miejsce zamieszkania				
Wieś	50	10,5	15,8	5,3
Miasto do 20 tysięcy	57,5	5	25	7,5
Miasto 20-100 tysięcy	69,4	11,1	13,9	8,3
Miasto pow. 100 tysięcy	64,3	17,9	17,9	0
Ocena sytuacji materialnej				
Bardzo zła	50	25	25	0
Raczej zła	44,4	11,1	11,1	0
Przeciętna	63,2	5,3	19,3	10,5
Raczej dobra	63,5	13,5	15,4	3,8
Bardzo dobra	44,4	16,7	22,2	0

Źródło: opracowanie własne.

Analiza danych dotyczących planów pracujących studentów obejmujących okres po ukończeniu obecnego etapu edukacji pozwala na wskazanie następujących głównych wniosków:

1. Najczęściej wskazywanym zamiarem związanym z dalszą edukacją jest chęć kontynuowania edukacji na II stopniu, na tej samej uczelni i kierunku (ponad 44% wszystkich wskazań).
2. Taki zamiar najczęściej deklarowały kobiety (ponad 45% wskazań), studenci kierunków humanistyczno-społeczno-artystycznych i techniczno-ściśłych (po 50%), mieszkający na wsi (ponad 55%) oraz ci, których rodziny znajdują się w przeciętnej sytuacji materialnej (ponad 49%).

3. Najczęściej wskazywanym zamiarem związanym z funkcjonowaniem na rynku pracy jest chęć podjęcia pracy zgodnej z posiadanym wykształceniem (ponad 59% wszystkich wskazań).
4. Taki zamiar najczęściej wskazywały kobiety (ponad 62%), studenci kierunków techniczno-ściślejszych (70%), mieszkający w miastach od 20 do 100 tysięcy mieszkańców (ponad 69%) oraz ci, których rodziny znajdują się w przeciętnej lub umiarkowanie dobrej sytuacji materialnej (ponad 63%).

Podsumowanie

Przedstawione analizy dotyczą wyjątkowej grupy studentów, którzy już w okresie studiowania podejmują pracę zarobkową. Grupa ta, stanowiąca około 35% wszystkich badanych to studenci, którzy po zakończeniu edukacji nie będą wchodzić na rynek pracy jako niedoświadczeni absolwenci. Będą oni na nim funkcjonować posiadając doświadczenie zawodowe oraz określony i zweryfikowany poziom pewnych kompetencji i kwalifikacji.

Przeprowadzone analizy wskazały, że to jednak nie ten cel przyświeca pracującym studentom najczęściej. Zaledwie u jednej trzeciej badanych studentów praca związana jest ze studiowanym kierunkiem, co nie sprzyja nabraniu doświadczenia zawodowego w zdobywanym zawodzie. Jednocześnie koliduje to z chęcią studentów do wykonywania po zakończeniu edukacji pracy zgodnej z wykształceniem. Niemniej, nie należy przekreślać wagi zdobytych w ten sposób doświadczeń zawodowych i umiejętności szukania, zdobywania oraz utrzymania pracy. Jednocześnie w ten sposób studenci weryfikują w praktyce swoją pozycję na rynku pracy, wartość wykształcenia oraz swoje oczekiwania dotyczące m.in. poziomu wynagrodzenia. Główne motywy podejmowania pracy przez badanych skupiają się raczej wokół kwestii finansowych, chęci zdobycia finansowej niezależności i samodzielności, a więc tego, co leży u podstaw przywołanego we wstępie pojęcia tranzycji. Z drugiej strony nawet studenci, którzy posiadają pracę zarobkową, najczęściej korzystają również z innych źródeł, które umożliwiają im zdobycie dodatkowych funduszy. Najpopularniejszym z tych źródeł, co nie jest - jak się wydaje - zaskoczeniem, jest pomoc rodziców, opiekunów lub znajomych. Uwagę na takie wyniki zwrócił w swoich badaniach m.in. Wojciech Jarecki, który analizował dochody studentów kierunków ekonomicznych na Uniwersytecie Szczecińskim¹⁹. Od wielu lat to właśnie rodzice i opiekunowie są istotnym źródłem pieniędzy, które umożliwiają młodzieży utrzymanie się podczas studiów. Jednocześnie studenci potrafią bardzo efektywnie

¹⁹ Por.: W. Jarecki, Praca i dochody studentów, [w:] „Polityka Społeczna”, nr 1/2010, s. 21-25.

wykorzystywać różnego rodzaju stypendia, które oferuje uczelnia. Wydaje się więc, że coraz częściej i coraz skutecznie potrafią wykorzystywać różne dostępne im źródła dochodów. Dla uczelni wyższych może to być istotna informacją dotyczącą tego, co może stać się czynnikiem zachęcającym potencjalnych kandydatów na studia.

Umiejętność efektywnego zarządzania posiadanym budżetem oraz wykorzystywania dostępnych źródeł dochodów umożliwia studentom zaspokajanie swoich potrzeb. Najczęściej związane one są z kosmetykami, ubraniami oraz rozrywkami towarzyskimi, niemniej znaczna grupa pracujących studentów już podczas studiowania potrafi gromadzić pieniądze na określony cel, który chcą zrealizować w przyszłości. Sugeruje to posiadanie określonej strategii i częściowego przynajmniej planowania swojej przyszłości.

Łączenie pracy zarobkowej z zajęciami może być trudne pod kątem dopasowania czasowego. Coraz częściej podczas układania programów zajęć bierze się pod uwagę oczekiwania i wymagania studentów pracujących. Skutkiem tych działań są programy, w których zajęcia odbywają się jedynie w godzinach popołudniowych i nie we wszystkie dni tygodnia. Pracujący studenci stając przed wymogiem pogodzenia nauki i pracy najczęściej podejmują prace, które zajmują im dwa do trzech dni w tygodniu lub też decydują się pracować jedynie w weekendy. Widoczne są jednak przemiany, które sprawiają, że coraz większy odsetek to studenci pracujący przez cały tydzień, dla których jedyną możliwością stacjonarnego studiowania są właśnie zajęcia rozpoczynające się w godzinach popołudniowych, ograniczające ryzyko nakładania się czasu pracy i zajęć. Wydaje się to tym bardziej istotne, że wielu spośród tych respondentów chce kontynuować edukację na studiach drugiego stopnia i chciałoby to robić na tym samym, co obecnie kierunku i na Uniwersytecie Zielonogórskim. Z jednej strony jest to argument za podejmowaniem działań sprzyjającym takim decyzjom, a z drugiej może być wyrazem skuteczności już wdrożonych rozwiązań.

Należy zwrócić uwagę na fakt, że w większości przypadków studenci znajdowali i otrzymywali pracę zarobkową wykorzystując kontakty z krewnym lub znajomym. Pokazuje to, jak istotną rolę odgrywają nieformalne, rodzinne powiązania. Z drugiej strony wielu studentów pracę znajduje dzięki ogłoszeniom i własnym staraniom, co sugeruje, że potrafią przekonać pracodawcę do własnych umiejętności, ale również posiadają wystarczająco wysokie kwalifikacje, by skutecznie o tę pracę konkurować.

Podsumowując przeprowadzone analizy, można przedstawić osiem najważniejszych ogólnych wniosków wynikających z zebranych w badaniu danych:

1. Wśród wszystkich badanych studentów najpopularniejszym źródłem środków finansowych jest pomoc rodziców, opiekunów i znajomych. Niemal 65% badanych korzysta z takich właśnie źródeł.
2. Wśród badanych studentów pracę w momencie badania posiadało 35%.
3. Praca studentów najczęściej zajmuje im od dwóch do trzech dni w tygodniu i nie koliduje lub częściowo tylko koliduje z zajęciami na uczelni. Należy również zaznaczyć, że zaledwie jedna trzecia badanych wykonuje pracę związaną ze studiowanym kierunkiem.
4. Najpopularniejszym sposobem szukania pracy jest wykorzystanie posiadanych znajomości oraz powiązań rodzinnych.
5. Najczęstszym motywem podejmowania pracy jest chęć finansowego uniezależnienia się od rodziców, którą wskazało 75% badanych.
6. Posiadane pieniądze pracujący studenci najczęściej przeznaczają na ubrani i kosmetyki.
7. Największa grupa spośród pracujących studentów planuje kontynuować edukację na tym samym, co obecnie kierunku na studiach drugiego stopnia na Uniwersytecie Zielonogórskim. Należy tu jednak zaznaczyć, że jest to niespełna 45% wszystkich studentów posiadających w chwili badania pracę.
8. Niespełna 60% spośród studentów posiadających pracę wyraziło chęć wykonywania w przyszłości pracy związanej z obecnie studiowanym kierunkiem. Jest to najczęściej wskazywana przez badanych odpowiedź.

Bibliografia

Beck U. (2002), Społeczeństwo ryzyka. W drodze do innej nowoczesności, tłum. Stanisław Cieśla, SCHOLAR, Warszawa.

Jarecki W. (2010), Praca i dochody studentów, [w:] „Polityka Społeczna”, nr1/2010, s. 21-25.

Kiersztyn A. (2011), Racjonalne inwestycje czy złudne nadzieje: nadwyżka wykształcenia na polskim rynku pracy, [w:] „Polityka Społeczna”, nr 1/2011, s. 7-14.

Religa J. (red.), (2015), Bilans Kapitału Ludzkiego w Polsce. Najważniejsze wyniki V edycji badań BKL z 2014 roku, Warszawa, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, http://bkl.parp.gov.pl/system/files/Downloads/20150410104351/PARP-BKL_broszura_V_edycja_2014_PL.pdf?1449140811 [dostęp: dnia 20.04.2016)].

Piróg D. (2013), Wybrane determinanty tranzycji absolwentów studiów wyższych na rynek pracy, [w:] „Studia Ekonomiczne”, Vol. 160, s. 131-138, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice.